

BUREAUTAAL: HET ECHE VERHAAL

Taaladviesbureau maakt wetenschappelijke pretenties niet waar

Prof. dr. Carel Jansen - afdeling Bedrijfscommunicatie, Radboud Universiteit Nijmegen

Vorig jaar was BureauTaal opeens volop in het nieuws. Het communicatieadviesbureau had uitgezocht dat 60 procent van de Nederlanders de Troonrede niet begrijpt, en liet meteen weten daar wel een remedie tegen te hebben. In het septembernummer deed BureauTaal uit de doeken wat die methode inhoudt. Maar de wetenschap heeft er zo haar bedenkingen bij.

Voor 60 procent van de Nederlanders is het taalgebruik in Nederlandse overheidsteksten te moeilijk, laten Karen Heij en Wessel Visser, samen de directie van BureauTaal, weten in een interview in het vorige nummer van *Onze Taal*. Dat zou gebleken zijn uit een analyse met 'Texamen', een instrument dat BureauTaal ontwikkeld heeft. Met dat instrument heeft BureauTaal ook de Troonrede van 2005 geanalyseerd. Het resultaat van die analyse werd gepresenteerd in een artikel in *de Volkskrant* van 21 september 2005, en nog eens herhaald in *Onze Taal* van vorige maand. Volgens BureauTaal had 60 procent van de Nederlandse bevolking er op de derde dinsdag van september 2005 geen idee van wat de koningin bedoeld had. Dat zou zijn gebleken uit onderzoek van de OESO, de Nederlandse Taalunie en BureauTaal zelf. Gelukkig is de oplossing niet ver weg, zo suggereert het interview in het septembernummer. Bij BureauTaal kan elke tekst zó worden aangepast dat maar liefst 95 procent van de Nederlanders wél kan begrijpen wat er staat, aldus de directie van het communicatieadviesbureau.

Een gewillig oor

Het klinkt zonder meer aantrekkelijk. Wie heeft niet ervaren dat overheidsteksten soms lastig leesbaar zijn, en wie zou er niet willen dat het taalgebruik van onze overheid voor vrijwel de hele Nederlandse bevolking altijd goed te begrijpen is? Als de communicatieproblemen waarover BureauTaal schrijft inderdaad de geschetste omvang hebben, en als de oplossing van die problemen echt zo dichtbij is als Karen Heij en Wessel Visser beweren, dan is dat belangrijk nieuws.

BureauTaal laat niet na dat te benadrukken. Zo werd er in 2005 in Nijmegen een grote conferentie gehouden met prinses Laurentien als een van de spre-

kers. Veel aandacht was er bij die gelegenheid voor het hoge percentage Nederlanders met een geringe leesvaardigheid, en natuurlijk ook voor Texamen als instrument om teksten mee door te meten en te verbeteren als ze te moeilijk blijken. In allerlei publicaties, in het Nederlandse *Comma* bijvoorbeeld, en zeer onlangs ook in het Vlaamse *Ad Rem*, hebben medewerkers van BureauTaal intussen gewezen op de noodzaak om snel iets te doen aan de grote problemen in de overheidscommunicatie, en op de grote mogelijkheden die Texamen op dit terrein te bieden heeft.

Het betoog van BureauTaal vindt bij velen een gewillig oor. Zo schreven GroenLinks-Kamerleden Kees Vendrik en Ineke van Gent in december 2005 een nota met de titel *Heerlijk helder Hollands*, waarin met nadruk wordt verwezen naar het vele onderzoek dat BureauTaal zou hebben gedaan, en waarin de cijfers die dat onderzoek opleverde zonder reserve worden overgenomen. En zo valt op de website van BureauTaal te lezen dat (inmiddels oud-)minister Alexander Pechtold van Bestuurlijke Vernieuwing en Koninkrijksrelaties en Robin Linschoten van het Adviescollege toetsing administratieve lasten aan BureauTaal opdracht hebben gegeven onderzoek te doen naar de begrijpelijkheid van formulieren.

Zes taalvaardigheidsniveaus

Mooi dat er zo veel aandacht is voor mogelijkheden om de communicatie tussen overheid en burger te verbeteren. En mooi ook op zichzelf dat een bureau er niet alleen in slaagt de aandacht op communicatieproblemen te vestigen, maar zichzelf ook weet te profileren als organisatie die die problemen aan zou kunnen pakken. Daar is allemaal niets mis mee – als het verhaal dat BureauTaal vertelt tenminste een correcte weergave van de werkelijkheid zou zijn. Maar dat is het niet.

Waar komen de getallen vandaan die BureauTaal steeds naar voren brengt? Hoe komt BureauTaal op 60 procent die nu niet zou kunnen begrijpen wat de overheid bedoelt en op 95 procent die dat wél zou kunnen als BureauTaal de teksten zou (helpen) schrijven? Die percentages zijn door BureauTaal gekoppeld aan de zes niveaus die de laatste jaren in de Europese Unie worden gehanteerd om de verschillende taalvaardigheden die mensen kunnen bezitten mee te karakteriseren. Dat vergt een korte toelichting.

Het laagste niveau dat wordt onderscheiden is het beginnersniveau: A1. Iemand die op dat niveau presenteert kan vertrouwde namen, woorden en zeer eenvoudige zinnen begrijpen. Het volgende niveau is A2. Iemand die op dat niveau presenteert kan eenvoudige zinnen met woorden en zinnen die hij/zij heeft geleerd begrijpen. Het volgende niveau is A3. Iemand die op dat niveau presenteert kan eenvoudige zinnen met woorden en zinnen die hij/zij heeft geleerd begrijpen. Het volgende niveau is A4. Iemand die op dat niveau presenteert kan eenvoudige zinnen met woorden en zinnen die hij/zij heeft geleerd begrijpen. Het volgende niveau is A5. Iemand die op dat niveau presenteert kan eenvoudige zinnen met woorden en zinnen die hij/zij heeft geleerd begrijpen. Het volgende niveau is A6. Iemand die op dat niveau presenteert kan eenvoudige zinnen met woorden en zinnen die hij/zij heeft geleerd begrijpen.

dige zinnen begrijpen, bijvoorbeeld in mededelingen, op posters en in catalogi. Daar blijft het dan ook bij. Op het beginners-plusniveau A2 kan iemand zeer korte, eenvoudige teksten lezen en korte, eenvoudige, persoonlijke brieven begrijpen. Op leesvaardigheidsniveau B1 bevinden zich halfgevorderden, die teksten kunnen begrijpen die hoofdzakelijk bestaan uit veel voorkomende, alledaagse of aan het werk gerelateerde taal. Op niveau B2 gaat het om gevorderden; zij kunnen artikelen en verslagen lezen die betrekking hebben op eigentijdse problemen, en zij kunnen ook eigentijds literair proza begrijpen. Een lezer op C1-niveau is vergevorderd; zo iemand kan lange en complexe feitelijke en literaire teksten begrijpen, en het gebruik van verschillende stijlen waarderen. Ook kan een vergevorderde lezer gespecialiseerde artikelen en lange technische instructies begrijpen, zelfs wanneer die geen betrekking hebben op het eigen terrein. Het hoogste niveau is C2; een lezer op dat niveau kan moeiteloos vrijwel alle vormen van de geschreven taal lezen, inclusief abstracte, structureel of linguïstisch complexe teksten, zoals handleidingen, specialistische artikelen en literaire werken.

Onjuiste cijfers

Hoe zit het nu met het leesvaardigheidsniveau van de Nederlandse bevolking? Volgens de cijfers die BureauTaal op diverse plaatsen naar voren heeft gebracht, het meest recent in *Ad Rem*, haalt 5 procent van de Nederlandse bevolking als hoogste niveau A1, 15 procent niveau A2, 40 procent niveau B1, 25 procent niveau B2, 15 procent niveau C1 en 0 procent niveau C2. Dat zijn akelige getallen, en niet alleen omdat er vrijwel niemand in Nederland zou zijn voor wie het hoogst mogelijke niveau is weggelegd. Erger is dat slechts 40 procent zou functioneren op ten minste niveau B2, het niveau dat volgens de OESO nodig is om mee te kunnen doen in de toekomstige informatie-maatschappij en kenniseconomie.

Maar de cijfers van BureauTaal zijn niet juist. Dat valt al op te maken uit het samenvattende rapport van de Nederlandse Taalunie waar BureauTaal in *de Volkskrant* zelf naar verwijst. In dat rapport van de Taalunie is te vinden dat het niet 60 procent van de Nederlandse bevolking is die lager scoort dan niveau B2, maar 37 procent. Meer gedetailleerde informatie is te vinden in de rapporten van het OESO-onderzoek waar de Taalunie naar verwijst. Daar blijkt dat de percentages die BureauTaal voortdurend presenteert, niet gelden voor de Nederlandse bevolking als geheel maar alleen voor de groep die niet het Nederlands als eerste taal heeft. Van die groep haalt inderdaad ongeveer 60 procent niet niveau B2; voor de Nederlandse bevolking als geheel geldt het beeld zoals dat uit het rapport van de Nederlandse Taalunie naar voren komt.

Geen reactie

Dat wil allemaal niet zeggen dat er geen problemen zouden zijn natuurlijk. Als de leesvaardigheid van 37 procent van de Nederlanders niet groot genoeg blijkt om zich te kunnen redden in de maatschappij van straks, en als dat geldt voor 60 procent van de bevolkingsgroep met een andere moedertaal dan het Nederlands, dan vraagt dat om goede maatregelen. Maar de problemen moeten niet groter worden voorgesteld dan ze zijn. Dat BureauTaal dat bij voortduring doet, is vooral daarom kwalijk omdat er in verschillende

vakpublicaties al gewezen is op de onjuistheid van de cijfers die worden gehanteerd. Een reactie daarop is vooralsnog uitgebleven.

Nooit weerlegd ook is de kritiek die in de vakpers is geuit op Texamen, het tekstanalyse-instrument dat BureauTaal hanteert. Met Texamen zou BureauTaal een wetenschappelijk instrument hebben ontwikkeld waarmee voor het eerst de koppeling kan worden gemaakt tussen het taalniveau van de beoogde lezers en het taalniveau van een tekst. Dat werkt als volgt. Bij toepassing van Texamen op de meeste overheids teksten blijkt dat 80 procent van alle overheidscommunicatie taalniveau C1 heeft. Uitgaande van de – nergens onderbouwde – veronderstelling dat een verschil van één niveau tussen het eigen leesvaardigheidsniveau en het niveau van de tekst nog wel overbrugbaar is, is die communicatie dus toegankelijk voor Nederlanders die presteren op niveau B2, C1 en C2. En volgens de cijfers die BureauTaal hanteert (zie hierboven) is dat alles bijeen niet meer dan 40 procent. Zou de overheid erin slagen het niveau van de eigen teksten op B1 te krijgen, dan zou het er meteen een stuk zonniger uitzien. Dan zou alleen de groep die zich op niveau A1 bevindt en die volgens BureauTaal een omvang van 5 procent heeft, de teksten niet kunnen lezen. De rest van de bevolking zou dat plotseling wél kunnen. Voilà de 95 procent die BureauTaal zegt te kunnen bereiken.

Generaliseren

Wetenschappelijke status heeft Texamen echter niet. Er heeft tot nu toe geen enkele publicatie over Texamen het licht gezien, afgezien van een scriptie over de wordingsgeschiedenis die in 2004 is geschreven door Ashra Sugito, thans medewerker van BureauTaal. In die scriptie komt, zoals het hoort, de vraag aan de orde in hoeverre Texamen voldoet aan twee belangrijke eisen die aan welk meetinstrument dan ook gesteld moeten worden: de eis van de betrouwbaarheid (leiden metingen bij dezelfde tekst steeds tot dezelfde uitkomst?) en de eis van de validiteit (meet het instrument echt wat het pretendeert te meten?). In haar scriptie schrijft Ashra Sugito zelf dat Texamen nog aan een aantal deskundigen voorgelegd zal moeten worden voordat vastgesteld kan worden of het instrument wel op een betrouwbare manier door anderen te gebruiken is. En verder wordt in de

BureauTaal meldde vorig jaar dat 60 procent van de Nederlanders de Troonrede niet snapt. Maar volgens de wetenschap ligt dat cijfer veel lager.

scriptie gemeld dat het aantal teksten dat voor de validering gebruikt is, te klein is om een uitspraak over de validiteit te kunnen doen.

Dat alleen al is voldoende om niet snel 'ja' te zeggen op de vraag of Texamen een deugdelijk instrument is om de moeilijkheid van Nederlandse overheidsteksten vast te stellen. Maar het is goed om verder nog te weten dat dit instrument nadrukkelijk alleen ontwikkeld is voor allochtone burgers. Zomaar generaliseren naar moedertaalsprekers, zoals BureauTaal voortdurend doet, is onverantwoord.

Schadelijke gevolgen

Maar belangrijker misschien nog is dat er in het onderzoek dat tot de totstandkoming van Texamen heeft geleid, geen enkele vertegenwoordiger van de doelgroep van de overheidsteksten betrokken is. Geen tekst waarvan met Texamen de moeilijkheidsgraad is voorspeld, is voorgelegd aan een echte lezer. Er is alleen aan enkele deskundigen op het gebied van Nederlands als tweede taal gevraagd om een schatting te maken van het taalvaardigheidsniveau waarover lezers naar hun idee zouden moeten beschikken. Hoe ver die schattingen af staan van de werkelijkheid, valt niet te bepalen. Dan hebben de ontwikkelaars van de

leesbaarheidsformules, waar Texamen sterk aan doet denken, het in de jaren vijftig beter aangepakt. Op die formules viel veel af te dingen – ze richtten zich alleen op de zinslengte en het aantal moeilijke woorden, en stelden zo de werkelijkheid veel te simpel voor –, maar hun ontwerpers vergeleken de voorspellingen van hun meetinstrument tenminste nog met de uitkomsten bij echte lezers. BureauTaal gebruikt voor zijn beweringen over het taalgebruik van de Nederlandse overheid een instrument dat op een veel minder deugdelijke manier is ontwikkeld dan de leesbaarheidsformules indertijd waren. En die hebben we niet voor niets al lang afgeschafte.

Dat BureauTaal ervoor pleit dat de overheid alles in het werk moet stellen om met zo veel mogelijk burgers zo helder mogelijk te communiceren, valt alleen maar te prijzen. Maar dat het zijn adviezen onderbouwt met onjuiste cijfers, met onbewezen vooronderstellingen en met metingen met een instrument dat niet behoorlijk geijkt is, valt alleen maar te laken. Dat heeft niet alleen schadelijke gevolgen voor BureauTaal zelf, maar ook voor het vakgebied waarin het zich beweegt, en voor de opdrachtgevers die het bureau aan zich weet te binden. ●

IKTIONAIRE QNT

Jan Kuitenbrouwer

De timmerman die deel uitmaakte van de ploeg die ons huis verbouwde, heette Dirk.

Dirk was een voorbeeld van wat wij vroeger thuis een 'lucide OH' noemden, een ouwehoer dus, maar wel een goeie.

"Zeg Jan," zei Dirk dan bijvoorbeeld, terwijl hij een chemische pasta stond te mengen om een gaatje mee te vullen, "jij bent toch van de taal? Leg mij dan eens uit hoe dit zit: ik gééf mijn werk aan mijn baas, maar ik ben een werknémer, hij néemt mijn werk, maar hij is een werkgéver."

Daar sta je dan, met je witkwast.

Of deze: "Een kast is kleiner dan een huis, maar een groot huis noem je 'een kast van een huis'. Dat zou dus juist een kléin huis moeten zijn."

"Eh ..."

"Een bezemkast van een huis!"

Dan lachten we en ging Dirk zijn gaatje vullen, of wat hij precies aan het doen was. 'Dirkismen' noem ik zulke paradoxjes sindsdien.

Van dat soort taalconstructies die zich niet aan de regels houden, zijn er zo veel, beweren taalkundi-

gen nu, dat je je kunt afvragen of grammatica wel bestaat. De Amerikaanse linguïste Adele Goldberg is zo iemand. Dat hele Chomskyaanse idee van de taal als een soort 'firmware', een universele set regels waarmee we geboren worden, is misschien wel onzin, stelt zij. Het kost bijvoorbeeld nauwelijks moeite om peuters zinsconstructies bij te brengen die volledig strijdig zijn met de grammatica, iets waar Chomsky's oermodule zich toch enigszins tegen zou moeten verzetten. In een artikel in *NRC Handelsblad* over deze nieuwe 'constructionele' taalkunde (het gaat om constructies, niet om regels) komt Dirks voorbeeld van de 'kast van een huis' ook weer ter sprake. 'Een wolk van een baby', 'een boom van een vent'. In feite staat daar 'een vriendin van een collega' of 'een boek van een kennis' en toch weten we dat het hier niet gaat om een baby die in het gelukkige bezit van een wolk is. Of neem de uitdrukking: 'Hoe komt de zee zo zout?' 'Zo zout komen', dat zou niet moeten mogen volgens Chomsky.

"Wat doen jouw voeten daar op die bank?"

Aleen een astrante dertienjarige neemt die vraag letterlijk, het is duidelijk dat er iets anders bedoeld wordt.

Laatst had ik er weer een. Of beter mijn dochter J., die naast me in de auto zat te lezen.

"Pap?"

"Ja?"

"Met ontbloot bovenlijf, dat is toch dat je van boven bloot bent?"

"Ja."

"Vreemd. Ont-bloten, dat zou toch juist iets aantrekken moeten zijn?"

"Eh ..."

"Als je iets ontmaskert, haal je het masker weg, maar als je iets ontbloot, haal je niet het bloot weg, je máákt juist iets bloot."

Geef toe, daar valt niet veel tegen in te brengen.

Ik moest aan Dirk denken. Die had er ook zo eentje. O ja.

"Jan," zei hij, "als ik kosten maak, geef ik iets uit, maar als ik ónkosten maak, geef ik óók iets uit. Da's toch vreemd?"

Ik denk dat Dirk de timmerman een intuïtief constructioneel taalkundige is. ●

Onze Taal biedt aan elke lezer de mogelijkheid tot reageren. Stuur uw reactie indien mogelijk per e-mail naar: redactie@onzetaal.nl, of anders naar: Redactie *Onze Taal*, Raamweg 1a, 2596 HL Den Haag. Voor bijdragen aan deze rubriek gelden de volgende richtlijnen:

- Formuleer uw reactie kort en bondig (bij voorkeur niet meer dan 250 woorden).
  - Geef in de tekst duidelijk aan op welk artikel u reageert.
  - Stel uw bijdrage zodanig op dat de lezer niet wordt verplicht een vorig nummer erbij te halen.
  - Lever uw reactie in onder vermelding van naam, adres en (eventueel) functie. De redactie kan buiten medeweten van de auteur inkortingen en stilistische veranderingen aanbrengen in reacties, en raadpleegt bij belangrijke wijzigingen de auteur.
- Reacties kunnen doorgaans pas worden geplaatst twee maanden na het nummer waarop u reageert. Niet geplaatste reacties worden doorgestuurd naar de auteur van het desbetreffende artikel.

Jip-en-janneketaal

Peter Nieuwenhuijsen - Leeuwarden

In het septemnummer van *Onze Taal* valt in het artikel over de taal van de Troonrede de term *jip-en-janneketaal*, als aanduiding voor (te) kinderlijke taal. In het onderwijs dat ik geef aan meer gevorderde hbo-studenten bestuurskunde gebruik ik die term al sinds 1997 om te benadrukken dat het schrijven van transparante zinnen niet per se *jip-en-janneketaal* oplevert. Ik hanteer die term dus als een negatieve kwalificatie, waarmee ik overigens niets ten nadele wil zeggen van Annie M.G. Schmidt, de auteur van de *jip en Janneke*-verhalen.

Jaren later dook dit woord, zoals bekend, op in 'het Haagse'. De toenmalige VVD-voorzitter Eenhoorn gebruikte het en het sloeg aan. Ik was wel verbaasd dat de term inmiddels een positieve betekenis had gekregen; *jip-en-janneketaal* was in de uitspraken van Eenhoorn voor politici iets nastrevenswaardigs geworden.

Boektitels [1]: *God's Gym*

Truus van Warmerdam - Mierlo

Met veel belangstelling heb ik het artikel 'De ideale boektitel' van René Appel gelezen in het oktobernummer. Een opmerking: hij noemt de romantitel *God's Gym* van Leon de Winter allitererend. Dit is mijns inziens onjuist. Het is een Engelstalige titel, hetgeen je aan twee dingen kunt zien. De apostrof in *God's* zou in het Nederlands incorrect zijn (zoals Appel zelf in zijn artikel aangeeft), en het woord *Gym* is in het Amerikaans-Engels 'sportschool' of

'fitnesscentrum'. En wie het boek leest, ziet dat hier bedoeld wordt: de sportschool van ene God (Godzilla), een Amerikaan. Die twee g's in de titel klinken dus niet hetzelfde.

Boektitels [2]: *Wolfstonen*

R. van de Velde - Amsterdam

René Appel stelt in 'De ideale boektitel' (*Onze Taal* oktober) schrijver Herman Franke enkele vragen over de titel van zijn roman *Wolfstonen*. Noch Appel, noch Franke verwijst daarbij naar de uit de muziek bekende term *wolfskwint*. Dat is een tweeklank die klinkt als gehuil of ge-jank (van een wolf) en die overblijft wanneer de eerste elf van de twaalf kwinten van de kwintencirkel zuiver ('rein') zouden worden gestemd, waarna er een 'onreine' kwint overblijft. De hoofdpersoon van de roman, een violist, zou dit zeker hebben geweten.

Liever witte vrijheid dan groene dwang

Jaap de Berg - samensteller *Trouw* schrijfböek, oud-hoofdredacteur *Trouw*

Het ochtendblad *Trouw* spelt wit. Voor de toepassing van de tussen-*n* hanteert het eigen regels, die voor alle redacteurs gelden. Daarmee zou *Trouw* in de geest handelen van de groene regelaars (die immers ook uit zijn op algemene navolging van hun voorschriften). Dat beweert althans, in het oktobernummer, de Werkgroep Spelling van de Nederlandse Taalunie, de commissie die de regels van het nieuwste Groene Boekje heeft opgesteld.

Het is een drogreden. De witte spelling biedt iedereen de vrijheid naar eigen inzicht of intuïtie met de tussen-*n* om te gaan. Van die vrijheid maakt het collectief van *Trouw*-redacteurs gebruik. Dat het zich daarbij aan interne afspraken houdt, is niet verwonderlijk. Zulke afspraken gelden, bij alle kranten, voor vele aspecten van het redactionele werk. Ze regelen bijvoorbeeld ook de keuze van kop- en broodletters, van vet en cursief, van hoofdletters en aanhangsteken, van bylines, kleurgebruik en nog zo het een en ander.

Anders gezegd: de krant mag dan geen meneer meer zijn, ze gedraagt zich in veel opzichten nog wel als een

persoon (m/v). En als zodanig heeft *Trouw* de witte vrijheid verkozen boven de groene dwang. De tussen-*n*-regels van *Trouw* zijn dan ook eerder witte aanbevelingen, die bovendien niet altijd uitsluitel geven, dan een groen dictaat. Wie ervan afwijkt, verdient weliswaar geen aanmoediging, maar bezondigt zich niet aan wat in het groene denkraam een fout heet.

Cijfers en Texamen deugen wél

Wessel Visser - BureauTaal

Carel Jansen beweert in het oktobernummer van *Onze Taal* dat wij onjuiste cijfers presenteren. En dat Texamen niet aan minimeisen voldoet. Beide beweringen zijn onwaar.

Eerst de cijfers. Jansen trekt onze bewering in twijfel dat 60% van de Nederlandse bevolking maximaal het zogenoemde B1-niveau haalt, wat betekent dat ze alleen erg eenvoudige teksten kunnen begrijpen. (Ter vergelijking: teksten in de gratis krant *Metro* zijn ongeveer op niveau B2 geschreven.) Onze gegevens komen uit een onderzoek van de OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development; *Literacy in the Information Age*, Parijs, 2000). Hun vierpuntschaal (in 'IALS-niveaus') hebben we getransformeerd naar de zespuntschaal van de Raad van Europa, het Common European Framework (CEF).

IALS-niveau 1	10,5%
IALS-niveau 2	30,1%
IALS-niveau 3	44,1%
IALS-niveau 4/5	15,3%

De definities komen gedeeltelijk overeen. Overname van de IALS-gegevens zou leiden tot een onwaarschijnlijke overschatting van het vraagstuk. Op basis van inhoudelijke overwegingen besloten we IALS-niveau 3 te splitsen in CEF-niveau B1 en B2. Onze niveau-indeling ziet er daardoor als volgt uit.

CEF-niveau A1	5%
CEF-niveau A2	15%
CEF-niveau B1	40%
CEF-niveau B2	25%
CEF-niveau C1	15%
CEF-niveau C2	0%

60% van onze bevolking heeft dus maximaal taalniveau B1. Dit is ook het streefniveau van onze mbo-opleidingen, het opleidingsniveau van 60% ➤

van onze bevolking. Al met al denken wij dat 60% B1 dichterbij de waarheid ligt dan de 37% van Carel Jansen of de 85% van de OECD.

Dan Texamen, de door ons ontwikkelde software om teksten mee te analyseren. Carel Jansen heeft veel kritiek op Texamen, maar hij heeft er nooit mee gewerkt. Sterker, hij heeft Texamen nog nooit gezien. We boden hem aan Texamen te komen bekijken voor hij zijn artikel schreef. Hij vond dat niet nodig. Wel heeft hij een uitgesproken oordeel over Texamen. Wij vinden dat gek.

Texamen is tot stand gekomen door een groot aantal teksten te analyseren. Door middel van statistische analyses hebben we vervolgens onderzocht welke tekstkenmerken bepalend zijn voor het taalniveau van teksten. Ook hebben we bepaald welke waarden van tekstkenmerken corresponderen met de verschillende taalniveaus.

Omdat Carel Jansen zich nooit in Texamen heeft verdiept, schrijft hij in zijn artikel onwaarheden. Ik noem er een. Hij schrijft dat we nog nooit een tekst die we met Texamen hebben geschreven in eenvoudig Nederlands hebben voorgelegd aan een echte lezer. Wat een onwaarheid! Wekelijks testen we de met Texamen vereenvoudigde teksten in een testpanel!

Wij zijn geweldig trots op Texamen. En dat we erin zijn geslaagd een innovatief en maatschappelijk bijzonder relevant instrument te ontwikkelen. We zullen Texamen daarom binnenkort voorleggen aan onafhankelijke wetenschappers. Wij nodigen Carel Jansen uit aan dat onderzoek mee te werken.

Naschrift Carel Jansen

Hoe Wessel Visser omgaat met resultaten van wetenschappelijk onderzoek wordt treffend geïllustreerd door zijn gegoochel met de uitkomsten in het OECD-rapport. Zonder argumentatie, behalve dan mysterieuze "inhoudelijke overwegingen", legt hij ons een heel andere verdeling van taalvaardigheidsniveaus voor dan die waartoe het empirisch onderzoek van de OECD geleid heeft.

Hoe zit het dan wel? Dat valt na te lezen in een overzichtspublicatie van de Nederlandse Taalunie waarnaar BureauTaal in een eerder artikel in *de Volkskrant* zelf nog verwees. In het rapport van de Taal-

unie wordt precies uitgelegd hoe de OECD-schaal vertaald moet worden in de schaal van de Raad van Europa waar BureauTaal mee werkt. En wat blijkt: niet 60% van de Nederlandse bevolking presteert op niveau B1 of lager, maar ongeveer 40%. Dat getal is ook te vinden op een pagina van de website van BureauTaal die dateert uit 2004 (www.bureautaal.nl/artikel.php?id=97&cat=1). Daar staat dat veel overheidsinformatie onbegrijpelijk is voor ongeveer 40% van de bevolking. Waarom BureauTaal daar in latere publicaties 60% van gemaakt heeft (alsof 40% niet ernstig genoeg zou zijn) valt alleen te verklaren uit commerciële overwegingen.

Dan Texamen. Met dat instrument heb ik persoonlijk kennisgemaakt op een conferentie van BureauTaal in 2005. Voor de vragen die die kennismaking bij me opriep, ben ik te rade gegaan in de publicatie van BureauTaal-medewerker A. Sugito over het ontwikkelproces van Texamen. Die blik onder de motorkap was zeer leerzaam. Niet alleen bleek Texamen onvoldoende betrouwbaar en valide, ook werd duidelijk dat Texamen uitdrukkelijk ontwikkeld is voor NT2-lezers: mensen die het Nederlands als tweede taal leren of geleerd hebben. Ik citeer mevrouw Sugito: "Een NT2-lezer is (...) niet te vergelijken met een NT1-lezer." Zo is het precies. Dat Wessel Visser desondanks Texamen voortdurend gebruikt voor teksten die bedoeld zijn voor alle lezers van het Nederlands, is een tweede illustratie van het gemak waarmee de directeur van BureauTaal basale regels van het wetenschappelijk bedrijf naast zich neerlegt.

Schwitters Nederlandstalig?

Jan Duchateau - Nijmegen

In het oktobernummer van *Onze Taal* wordt een Nederlandstalig gedicht van Kurt Schwitters aangehaald om aan te tonen dat 'sms-taal' al langer bestaat. Vreemd, want in het Duits - Schwitters' moedertaal - klopt het gedicht niet. In het gedicht staan zinnen als "Wij w88888888" en "Dan hebben wij nog een Berdeur". Maar *wir warten* kun je niet weerge-

ven als *wir w88888888*, en ook *teleur* en *Berdeur* rijmen alleen in het Nederlands. Duitse equivalenten met cijfers zie ik zo een-twee-drie niet. Schreef Schwitters misschien ook Nederlands? Of is hier een zeer vernuftige vertaler aan het werk geweest?

Naschrift redactie

De Duitse kunstenaar Kurt Schwitters (1887-1948) schreef inderdaad ook weleens in het Nederlands. Hij verbleef geregeld in Nederland, onder andere om deel te nemen aan de zogenoemde 'dadaïstische veldtochten', samen met kunstenaars als Theo van Doesburg, met wie hij een intensief contact had. Zie voor dit alles K. Schippers, *Holland Dada, 1974* (2de, geheel herziene druk 2000).

Van the Man

Jack Goedegebuure - Den Bosch

Frank Joosten vergeet in zijn artikel over bijnamen van voetballers in het juninummer van *Onze Taal* niet die van Ruud van Nistelrooy: Van the Man. Maar die naam is een tweedehands bijnaam. Iedereen die een beetje bekend is met popmuziek van de afgelopen decennia van de vorige eeuw weet dat het al langer ook de bijnaam is van Van Morrison, geboren in Belfast en algemeen erkend als een van de grootste zangers en tekstdichters, wiens muzikale stijl elementen bevat uit de Amerikaanse blues en de Ierse folk.

Van the Man: de Ierse zanger Van Morrison.